אין „בכל דרכיך דעהו״ איז אָפּהענגיק די גאַנצע תורה — „פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה״[39]. אויב עס פעלט די עבודה פון „בכל דרכיך דעהו״, איז כאָטש מען טוט אַלץ על פי דין, קען עס ברענגען אַ חורבן ר״ל בכל עניני הקדושה, בדוגמת מרז״ל[40]: „לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה״ (פאַר־וואָס איז חרוב געוואָרן ירושלים — ווייל זיי האָבן אָוועקגעשטעלט זייער אויפפירונג בלויז אויף דעם דין פון תורה און ניט מער). ולאידך גיסא, דורך „בכל דרכיך דעהו״, נעמט מען דעם גוף התורה, דעם „אנכי מי שאנכי״, וואָס פון אים ווערן נמשך „הוי׳״ און „אלקיך״ און אַלע עשרת הדברות ביז „אשר לרעך״, וואָס זיי זיינען אין זיך כולל אַלע מצוות.

(משיחת ש״פ וארא תשכ״ב)

משפטים

א. „ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם״. זיינען רז״ל מדייק דעם וואָרט „לפניהם״ וואָס שטייט אין פסוק און לערנען פון אים אָפּ כמה לימודים:

א) די משפטים דאַרפן זיין „לפניהם — ולא לפני עובדי כוכבים״[1]: יעדער סכסוך צווישן אידן דאַרף פאַרגע־בראַכט ווערן „לפניהם״, פאַר אידישע דיינים, וואָס פּסק׳ענען לויט דיני התורה, און ניט פאַר ניט־אידישע ריכטער, אפילו ווען ס׳האַנדלט זיך וועגן אַזעלכע פאַלן וואָס „דיניהם כדיני ישראל״, וואָס זייערע געזעצן זיינען ענלעך צו דיני התורה.

ב) „לפניהם״ — אַז דאָס לערנען מיט אַ תלמיד זאָל זיין אין אַן אופן פון „להראות לו פנים״[2]: מען זאָל ערקלערן דעם טעם, פאַרשטאַנד פון דער געלערנטער הלכה, ביז עס זאָל זיך אָפּלייגן ביים תלמיד, און ניט זאָגן אים: אַז אַזוי איז דער דין און דעם טעם דאַרפסטו אַליין זוכן צו פאַרשטיין.

ג) דער אַלטער רבי טייטשט[3]: „אשר תשים לפניהם״ — „לפנימיותם״, עס זאָל נמשך ווערן בחינת הדעת פון אלקות אין פנימיות פון אידן, אין „סתים״ (די טיף־פאַרבאָרגענע און פאַרהוילענע מדריגות) פון נשמה. ווי אַלע ענינים פון חסידות, איז אויך דאָס מרומז אין נגלה פון תורה. אין ירושל־מי שטייט[4] אויף „אשר תשים לפני־הם״, אַז „תשים״ איז פון לשון „סימה״, אוצר. דאָס באַהאַלטענע, די פנימיות און סתים פון תורה, און סתים דתורה

39) ברכות סג, א.

40) ב״מ ל, ב. וראה תניא פי״ג: בבינוני (אף שלא עבר עבירה מימיו) הרע הוא בתקפו ואדרבה נתחזק יותר (ע״י) שנשתמש בו הרבה בעניני עוה״ז (דרכיך) ורק בשעת התפלה כשזה (ירושלים, (מגילה ו, א) — נפה״א בתניא) קם זה נופל. ועיין רמב״ן ר״פ קדושים (ומסיים שם: והנה זה כענין הדבור הראשון).

1) גיטין פח, ב. הובא ברש״י ר״פ משפטים.

2) עירובין נד, ב. וראה הלכות ת״ת לאדמוה״ז פ״ד ס״ח.

3) תו״א ד״ה ואלה המשפטים.

4) ע״ז פ״ב סה״ז. ובפני משה שם.

איז דאָך מעורר דעם סתים און פנימיות פון דער נשמה [5].

מ'האָט שוין גערעדט איניגע מאָל, אַז די פאַרשידענע פירושים אויפן זעלבן וואָרט פון תורה האָבן אַ שייכות צווישן זיך [6]. דאַרף מען פאַרשטיין וואָס איז די שייכות צווישן די פריער־געבראַכטע דריי פירושים אויפן וואָרט „לפניהם״?

אויך דאַרף מען פאַרשטיין, וואָס די תורה זאָגט אָן די הוראה אַז עס זאָל זיין „לפניהם״ (לויט אַלע פירושים) דוקא ביי משפטים, אַז די „משפטים״ דאַרפן זיין „לפניהם״. ווי באַוואוסט [7], ווערן די מצוות פון תורה איינגעטיילט אין דריי סוגים: חוקים, עדות און משפטים. זייער חילוק מצד הבנה והשגה: חוקים זיינען אַזעלכע מצוות וואָס האָבן ניט קיין ערקלערונג אין שכל, מען איז זיי מקיים נאָר ווייל אַזוי האָט דער אויבערשטער געהייסן — „חוקה חקקתי גזירה גזרתי״ [8]; עדות זיינען אַזויגע מצוות וואָס האָבן אָן אָרט אין שכל — ווען תורה וואָלט אויף זיי ניט אָנגעזאָגט וואָלט דער שכל אַליין ניט מחייב געווען, ניט געזאָגט אַז מ'דאַרף אַזעלכע מצוות מקיים זיין, אָבער נאָך דעם ווי די תורה האָט זיי אונז אָנגעזאָגט, קען מען די „עדות״ מסביר זיין און פאַרשטיין מיט שכל; משפטים זיינען דער סוג מצוות וואָס דער מענטשלעכער שכל אַליין פאַרשטייט אַז מען דאַרף זיי מקיים זיין, (ניט בלויז וואָס ער גיט פאַר זיי אַן אָרט), וכמרז״ל [9]: „אילמלא לא ניתנה תורה (ח״ו) היינו למידין צניעות מחתול וגזל מנמלה״. אַפילו ווען די תורה וואָלט אויף אָט־די מצוות ניט אָנגעזאָגט, וואָלט דער שכל אַליין מחייב געווען דעם קיום פון די מצוות. און דוקא ביי דעם סוג מצוות, ביי משפטים, זאָגט אָן די תורה אַז ס'זאָל זיין „לפניהם״.

ולכאורה, מיט וואָס איז די הוראה פון „לפניהם״ מער צוגעפּאַסט און נוגע צו משפטים ווי צו חוקים און עדות? לויטן ערשטן פירוש איז פאַרשטאַנדיק, וואָרום ביי משפטים איז דאָ די מציאות אַז דייני אומות העולם זאָלן משפט'ן אַזוי ווי דייני ישראל. ביים סוג עדות פון מצוות, און אַודאי ביים סוג חוקים, דאַרף מען ניט אָנזאָגן אַז מ'זאָל ניט גיין צו ניט־אידישע שופטים. ס'איז זעלבסטפאַרשטענדליך, ווייל צו אַזעלכע דינים האָבן דייני אומות העולם קיין שייכות ניט. זייערע פסקים קענען קומען נאָר מצד שכל און ניט מצד העכער פון שכל. אָבער ביי משפטים, וואו עס קען זיין די מציאות אַז זיי זאָלן משפט'ן אַזוי ווי דייני ישראל, דאַרף די תורה אָנזאָגן, אַז מען זאָל זיך משפט'ן פאַר דייני ישראל דוקא.

אָבער לויטן צווייטן פירוש, „להראות לו פנים״, אַז דער לערנען זאָל זיך ביים תלמיד גוט אָפּלייגן אין פאַרשטאַנד, איז דאָך לכאורה וויכטיקער צו אָנזאָגן די הוראה ביים סוג עדות, און נאָך מער — ביי חוקים, אַז כאָטש דער שכל איז עדות ניט מחייב, און חוקים זיינען דאָך אינגאַנצן העכער פון שכל, דאָך זאָל און מוז דער לימוד פון די

---

5) ראה זח״ג עג, א. לקו״ת ויקרא ה, ג. ובכ״מ.

6) ראה לעיל ע' 782.

7) ראה ד״ה אם בחוקותי ה'ת״ש פ״ה. ובכ״מ. וראה מפרשי התורה לואתחנן (ו, כ). מפרשי ההגדה בשאלת בן חכם.

8) במדב״ר ר״פ חקת.

9) עירובין ק, סע״ב. וראה לעיל פ' יתרו הערה 12.

סוגים זיין אין אַן אופן פון „לפניהם״. אָבער ביים סוג משפטים, וויבאַלד אַז דאָס זיינען מצוות וואָס דער שכל אנושי איז זיי מחייב, איז מער פשוט אַז זייער לערנען וועט זיין אין אַן אופן וואָס וועט זיך אָפּלייגן ביים תלמיד.

אַזוי איז אויך לויט דעם פּירוש פון „לפניהם — לפנימיותם״: בכדי צו מקיים זיין משפטים, דאַרף מען לכאורה ניט אָנקומען דוקא צו דער התעוררות פון פּנימיות הנשמה, וויבאַלד אַז זיי לייגן זיך אָפּ אויך אין געוויינלעכן שכל. אַנדערש איז אָבער ביי חוקים, וואָס זיינען העכער פון שכל, מוז ביי זיי זיין די התעוררות פון פּנימיות הנשמה. וואָרום אָן דער התעוררות — אַפילו אַז ער וועט זיי מקיים זיין וועט עס זיין בלויז ווייל ער איז מוכרח, ער מוז אַזוי טאָן („חוקה חקקתי גזירה גזרתי״), אָבער זיין טאָן וועט זיין אָן אַ חיות פּנימי, ווייל זיי לייגן זיך ביי אים ניט אָפּ. און בכדי די חוקים זאָלן זיך ביי אים אָפּלייגן, אויף צו מקיים זיין זיי מיט אַן אינערלעכן חיות, דאַרף ער דערוועקן די פּנימיות פון דער נשמה, וואָס זי איז העכער פון שכל.

ב. אמת טאַקע, „המעשה הוא העיקר״, דער עיקר איז צו מקיים זיין די מצוות בפועל, ווי לדוגמא ביי מצות תפילין (וואָס „הוקשה כל התורה כולה לתפילין״)[10], ווען איינער זאָל מכוון זיין אַלע כוונות פון מצות תפילין, אויב אָבער לפועל וועט ער די תפילין ניט לייגן אויף דער האַנט און אויפן קאָפּ, איז ער אַ „קרקפתא דלא מנח תפילין״ ח״ו; לאידך גיסא, אויב בפועל לייגט ער תפילין, נאָר ער האָט ניט די כוונות פון דער מצוה — און אפילו אַזאַ וואָס מצד זיין מדריגה איז ער שייך צו מכוון זיין און פונדעסטוועגן טוט ער דאָס ניט — איז ער מקיים די מצוה פון הנחת תפילין, ער דאַרף מאַכן די ברכה בשם ומלכות*[10]) א.א.וו. און אַזוי איז אויך ביי אַנדערע מצוות, ווייל „המעשה הוא העיקר״.

דער רצון העליון איז אָבער, אַז די מצוות זאָלן דורכנעמען די גאַנצע קומה, אַלע חלקים און כחות פון דעם מענטשן[11]). ניט נאָר זיין כוח המעשה, כוח הדיבור, נאָר אויך דעם כוח המחשבה און אַפילו זיינע מדות און שכל ביז די כחות מקיפים פון רצון ותענוג — אַלע זיי זאָלן ווערן דורכגענומען פון די מצוות. ד. ה. אַז ניט בלויז יענע מצוות וואָס זיינען כללות׳דיגע און בעצם אָפּהענגיק אין געפיל פון האַרצן און אין פאַרשטאַנד פון מוח — ווי די מצוות אהבה ויראה, מצות האמנת וידיעת אלקות, וכדומה — נאָר אויך אַלע פּרטיות׳דיקע מצוות, אַפילו מצוות התלויות במעשה, דאַרפן דורכדרינגען דעם גאַנצע מציאות האדם, ביז צו זיינע טיפסטע כחות, וביחוד כח התענוג וואָרום קיום המצות, וועלכע מצוה עס זאָל ניט זיין[12]), דאַרף דאָך זיין בשמחה ובטוב לבב, ונאמר: כל חלב לה׳[13]).

דערפאַר, פאַדערט זיך אַז ניט בלויז משפטים, נאָר אויך חוקים, וויבאַלד די תורה האָט אויף זיי אָנגעזאָגט, דאַרף ער זיי מקיים זיין ניט בלויז

10) קידושין לה, א.

*10) ראה אגה״ת פי״א: בלי שום ספק וס״ס בעולם.

11) עפ״ז מובן בטוב מה שהעוסק במצוה — פטור מן המצוה איזו שתהי׳. ועיין תוד״ה שלוחי (סוכה כה, א).

12) ראה רמב״ם סוף הל׳ לולב.

13) ראה תו״א כט, ד. לקו״ת פנחס עח, ב.

מיט זיין כח המעשה אַליין, נאָר אויך אין זיין שכל זאָל זיך אָפּלייגן אַז מ'דאַרף זיי מקיים זיין. ניט בלויז ער זאָל זיי מקיים זיין ווייל ער האָט קיין אַנדער ברירה ניט: ווייבאַלד דער אויבערשטער האָט גוזר געווען אַ גזירה מוז ער עס אויספאָלגן, כאָטש אַז ס'איז אַן ענין וואָס האָט ניט קיין טעם און קיין תכלית. עס פאָדערט זיך, אַז די מצוה זאָל דורכנעמען זיין גאַנצן מהות און אַלע זיינע כחות; ווייבאַלד אַז דער אויבערשטער האָט אַזוי אַנגעזאָגט, לייגן זיך ביי אים אָפּ אין שכל אויך די מצוות פון חוקים.

(איז ניט דער פשט, אַז ער איז מקיים די חוקים ווייל ער האַלט אַז מצד דער באַגרענעצונג פון זיין מענטשלעכן פאַרשטאַנד האָט ער אין זיין שכל קיין טעם ניט אויף זיי, אָבער אַן אַנדערער און זיכער דער אויבער־שטער, דער מצוה (אָנזאָגער) פון די חוקים האָט אויף זיי אַ שכל וטעם — ניט דאָס איז אמיתית ענין קיום החוקים. וואָרום דער אופן הקיום איז נאָך אַלץ ניט דער אמת'ער ענין פון קבלת עול, העכער פון שכל טעם ודעת — אדרבה ער איז זיי מקיים ווייל זיי האָבן גאָר אַ טיפן שכל וואָס דוקא אַ חכם גדול פאַרשטייט עס. דער קיום החוקים איז, אַז ער איז עס מקיים בלויז מצד קבלת עול מלכות שמים אָן קיינע חשבונות[14]), אָבער זיין קבלת עול דאַרף זיין מיט אַזאַ שטאַרקייט און חיות אַז זיין שכל איז ניט בלויז ניט מנגד, נאָר אדרבה, אויך אין זיין שכל נעמט זיך אָן און ביי אים לייגט זיך אָפּ אַז מ'דאַרף טאָן ווי דער אוי־בערשטער הייסט, אָן קיין שום חש־בונות).

דערמיט איז אויך פאַרשטאַנדיק דער דיוק פון לשון רז"ל[15]): „חוקה כו' אין לך רשות להרהר אחרי'" (דו האָסט ניט קיין רשות צו איבערטראַכטן וועגן די חוקים). לכאורה האָט גע־דאַרפט שטיין ואין לך רשות שלא לקיימה (ניט צו מקיים זיין). נאָר דער פירוש איז: דער קיום בכוח המעשה אַליין איז ניט גענוג, עס דאַרף זיך אָפּלייגן אויך בשכלו ובמחשבתו, ביז אַז ער זאָל גאָר־ניט מהרהר זיין, איבערטראַכטן וועגן דעם. און ניט נאָר אַז אויב עס פאַלט אים אַריין אַמאָל אַ געדאַנק אַז חוקים האָבן אין זיך קיין תכלית ניט וכו' פאַרטרייבט ער באַלד די מחשבה (ע"ד המבואר אין תניא[16]) וועגן אַנדע־רע ענינים), נאָר „אין להרהר", עס פאַלט אים גאָר מלכתחילה ניט אַריין אַזעלכע מחשבות כו'. און כאָטש אַז דער קיום פון די חוקים איז ניט מצד אַ הסבר (אפילו ניט מצד דעם הסבר אַז למעלה איז געוויס פאַראַן אַ שכל־טעם אויף דעם), פונדעסטוועגן איז ער אויף אַזוי פיל דורכגענומען מיטן הרגש פון אמונה פשוטה און קבלת עול מלכות שמים, אַז עס ווירקט אויך אויף זיין כח השכל, ער זאָל ניט מהרהר זיין ח"ו. אויף אַזוי פיל איז עס אַנגענומען און אָפּגעלייגט אין שכל, אַז עס טראַכט זיך ניט אַנדערש, „אין לך רשות להרהר וכו'".

לויט דעם קומט אויס אַז בכדי צו מקיים זיין די חוקים ווי עס דאַרף צו זיין, מוז מען דערצו האָבן דעם

14) ראה גם לעיל ע' 815.

15) רש"י ר"פ חוקת.

16) פי"ב. — אבל ההרהור שבתניא שם, הוא בנוגע לענין עשיית עבירה או ביטול קיום מצות עשה (אבל לא הרהור וספק באמיתת הענין עצמו), משא"כ בנדו"ז, שההרהור הוא (כעין) ספק באמונה.

„לפניהם — לפנימיותם", צו מעורר זיין די פנימיות הנשמה, וואס קען ווירקן אז די חוקים זאלן זיך גוט אפלייגן אויך אין די כחות הגלויים ווי שכל און מדות און אזוי ווייטער. אן פנימיות הנשמה, וועט א מענטש ביי זיך ניט קענען פועל'ן ביי אים זאל זיך ניט מהרהר זיין, אפילו אז בנוגע לפועל — איז ער מקיים די חוקים מצד קבלת עול, אבער דורך התעוררות פנימיות הנשמה, באקומט ער א טעם און א געשמאק אויך אין אן ענין וואס איז העכער פון טעם ודעת, וואס דאס איז דער צווייטער טייטש פון „לפניהם" — „להראות לו פנים", אז די הלכות פון תורה ווערן נתיישב אין זיין קאפ און הארץ. מה שאין כן ביי משפטים, דארף מען לכאורה ניט האבן די הוראה פון „לפניהם"; וויבאלד די משפטים זיינען שכל'דיקע מצוות, וועט ער סיי ווי אין זיי האבן א געשמאק — איז צוליב וואס דארף מען צוליב זיי ארויסרופן די פנימיות הנשמה?

ג. וועט מען עס פארשטיין בהקדמת נאך א דרש פון חז"ל[17] אויף דעם פסוק ואלה המשפטים: „ואלה מוסיף על הראשונים", דער וא"ו פון „ואלה" באוויזט, אז די משפטים קומען ווי א המשך, א פארזעצונג צו די עשרת הדברות — אויך די משפטים זיינען געגעבן געווארן מסיני.

ווי שוין גערעדט[18], פאראייניקן אין זיך די עשרת הדברות צוויי העכסט-פארשידענע אין זייער יסוד — מצוות: די ערשטע דברות דריקן אויס די טיפסטע ענינים אין אמונת השם; די אנדערע דברות אבער — אנטהאלטן אזעלכע פשוט'ע ציווים ווי „לא תרצח" און „לא תגנוב", וואס זיינען זעלבסט-פארשטענדלעך אפילו פארן גאר פשוט'ן מענטשלעכן שכל, און די עשרת הדברות פאראייניקן בידע קצוות צוזאמען. און דאס לערנט אונז אז אויך דער קיום פון „לא תרצח" און „לא תגנוב" דארף זיין צוליב דעם ווייל זיי זיינען אנגעזאגט געווארן פון דעם אויבערשטן, פון — אנכי הוי' אלקיך.

און דאס מיינט „ואלה (המשפטים) מוסיף על הראשונים", אז אויך די משפטים פון תורה זיינען געגעבן געווארן פון דעם אויבערשטן אויפן בארג סיני — אויך זיי זיינען געגעבן געווארן מיט דעם גאנצן שטורעם וואס איז געווען ביי מ"ת, פון דעם אנכי מי שאנכי, און במילא דארף מען אויך זיי מקיים זיין צוליב דעם וואס ניתנו מסיני, און ניט בלויז ווייל דער שכל פארשטייט אז מען דארף אזוי טאן.

און דאס ווערט ערקלערט אין ערשטן פירוש פון „לפניהם — ולא לפני דייני אומות העולם", ווארום ניט קוקנדיק וואס זיי פסק'ענען אויפן זעלבן אופן ווי דייני ישראל, זיינען אבער זייערע משפטים ניט פארבונדן מיט „אנכי הוי' אלקיך", ובמילא איז זייער פסק-דין ניט קיין דין פון תורה, און אלע ענינים פון א אידן — איז דאך נאר על פי און דורך תורה.

וואס דאס איז אויך מתאים מיטן פירוש פון אלטן רבי'ן אז לפניהם מיינט לפנימיותם, פנימיות הנשמה: אויך דער לימוד וקיום המשפטים דתורה דארפן זיין ניט בלויז מצד שכל אנושי נאר מצד פנימיות הנשמה. אזוי ווי דער לימוד וקיום החוקים; און אויך ביי משפטים דארף מען הא-

17) שמ"ר תנחומא ומכילתא (הובא ברש"י) ר"פ משפטים.

18) ראה לעיל פ' יתרו ובהמצוין שם.

רעדן אַז זייער אָפּלייגן זיך אין זיין שכל זאָל זיין ניט בלויז מצד דעם וואָס שכל אַליין איז אַזוי מחייב, נאָר מצד פנימיות הנשמה, וואָס זי דאַרף באַ־ווירקן זיין גאַנצן ציור קומה, ביז זי זאָל אויך ברענגען דעם אָפּלייג אין שכל[19].

און דאָס איז די שייכות צווישן די דריי איבנדערמאָנטע פירושים אין דעם וואָרט „לפניהם", וואָס שטייט דוקא ביי משפטים: אויך משפטים, די מצוות שכליות, דאַרף זייער קיום זיין ניט בלויז מצד פאַרשטאַנד, נאָר ווייל „ביתנו מסיני" — מיט אַ קבלת עול וואָס קומט פון פנימיות הנשמה (לויט דעם אַלטן רבי'נס פירוש); וואָס דע־ריבער טאָר מען ניט פאַרברענגען די משפטים פאַר די דייני אומות העולם, שכל אנושי (פירוש הא'), און הגם אַז ביי משפטים פאָדערט זיך קבלת עול, דאַרפן זיי זיך אויך אָפּלייגן אין זיין שכל, „להראות לו פנים", (פירוש הב') דורך התעוררות פון פנימיות הנשמה דוקא.

ד. דאָס וואָס אויך אין מצוות פון סוג משפטים טאָר מען זיך ניט פאַר־לאָזן אויף שכל אנושי („לפניהם — לא לפני דייני אומות העולם"), איז עס צוליב צוויי טעמים.

ערשטנס, ווען דער קיום המצוות וועט קומען דערפון וואָס אַזוי איז מחייב דער שכל פון נפש הבהמית, וועט סוף כל סוף דערפון אַרויסקומען, ווי די רז"ל זאָגן[20]: „היום אומר לו עשה כך ולמחר א"ל וכו' עד שאומר לו עבוד ע"ז" — און ווי כ"ק מו"ח אדמו"ר איז דאָס מפרש, אַז אין אָנפאַנג האָט דער יצר הרע ניט קיין ברייט־קייט צו איינריידן אַ אידן טאָן אַן עבירה ח"ו. נאָר זיין ערשטער צוטריט צו אַ אידן איז גאָר בנוגע אַ מצוה. ווען אַ איד וויל טאָן אַ מצוה זאָגט אים דער יצר הרע „עשה כך", זיי מקיים די מצוה, אָבער וויבאַלד דער יצר הרע איז „אומר לו עשה כך", אַז דער מענטש זאָל די מצוה מקיים זיין ווייל דער שכל פון נפש הבהמית פאַרשטייט אַזוי, און ניט ווייל דער אויבערשטער האָט אַזוי געהייסן אין דער תורה, רייסט ער דערמיט אים אָפּ ח"ו פון דעם אויבערשטן און ער קען שוין דעם איד נאָכדעם אַראָפּפירן אַלץ נידעריקער, „ולמחר אומר לו וכו'", ביז ער קען אים צוברענגען צו עבודה זרה ר"ל.

נאָך אַ טעם וואָס קיום המצוות טאָר ניט זיין מצד שכל אנושי, ווייל אויב אפילו ער זאָל בפועל יאָ מקיים זיין די מצוות, וועט אָבער דאָך פעלן ביי אים אין זייער קיום אַן ענין עיקרי — דער הרגש אַז דאָס קומט און עס איז פאַרבונדן (מצוה — צוותא וחיבור) מיט אנכי ה' אלקיך, אַז דאָס איז אַן ענין פון תורה.

ה. ווי שוין גערעדט[18]) אַז אין דעם וואָס די עשרת הדברות פאַראייניקן אין זיך בידע קצוות איז פאַראַן אַ צווייענדיקע הוראה: ערשטנס, אַז „העליונים ירדו לתחתונים": די דבּ־רות פון „אנכי" און „לא יהי' לך" דאַרפן אַראָפּקומען און זיך אָנהערן אויך אין די ציוויים פון „לא תרצח" און „לא תגנוב", אַז אויך זייער קיום זאָל זיין ווייל זיי זיינען אָנ־געזאָגט געוואָרן פון דעם „אנכי",

---

19) ראה גם לקוטי שיחות ח"ב פ' משפטים (מכתבים ע' 672).

20) שבת קה, ב.

און „והתחתונים יעלו לעליונים": אויך די מענטשן וועלכע מצד עצ־מם שטייען זיי נאָך נידעריקער פון דעם סוג החי (און לערנען זיך ניט אָפּ „גזל מנמלה" וכו'), ביז אַז דער אויבערשטער אַליין, דער „אנכי מי שאנכי", דאַרף זיי אָנזאָגן „לא תרצח" און „לא תגנוב" — אפילו פון זיי פאָדערט זיך אַז „יעלו לעליונים", זיי זאָלן האָבן די אמונה און התבוננות וידיעה אין אלקות ביז אין דעם „אנכי מי שאנכי".

אָט די ביידע הוראות ווערן נאָכאַמאָל איבערגע'חזר'ט אין תחלת פרשת מש־פטים — „ואלה מוסיף על הראשונים". איין הוראה איז, אַז אפילו דער קיום המשפטים דאַרף זיין „לפניהם", מצד פנימיות הנשמה, וואָס דאָס איז דער „העליונים ירדו לתחתונים"[21].

גלייכצייטיק זאָגט מען אויך אָן אַז „והתחתונים יעלו לעליונים", אויך די תחתונים אין ידיעת התורה, תלמידים הקטנים, וואָס אַליין קענען זיי זיך ניט פאַנאַנדערקלייבן דאַרף מ'גען מיט זיי לערנען און פאַר זיי אַלץ צוגרייטן „כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם"[22] (ווי אַ גרייטער טיש פאַרן מענטש צו עסן).

— נאָך מערער, אפילו תחתונים בהנהגה, וואָרום דער פסוק רעדט דאָך וועגן בעלי דינים (כאָטש „לפניהם" מיינט לפני הדיינים, זיינען דאָך אָבער די משפטים פאַרבונדן מיט בעלי דינים), וואָס איינער פון זיי טענה'ט אַמאָל פאַלש —

אויך ביי אָט די „תחתונים" איז דאָ דער ציווי „יעלו לעליונים" — „תשים לפניהם", מ'דאַרף זיי געבן די „סימה" ואוצר פון פנימיות התורה, ווייל מצד דעם „לפניהם", פנימיות הנשמה, זיינען אַלע אידן „כשרין"[23] בכח, מוכשר צו מקבל זיין דעם אוצר, די טיפע ענינים פון תורה. נאָר די פנימיות הנשמה איז ביי זיי בהעלם, דאַרפ'ן זיי העלפן איר מגלה זיין, תשים לפניהם. און דאָס גופא וואָס מ'וועט לערנען מיט זיי דעם סימה ואוצר, וועט נאָך מער מגלה זיין דעם „לפניהם", זייער פנימיות, ביז דאָס וועט קומען און דורכנעמען אויך די כחות הגלויים, מוח ולב, „משים בלבו", ביז אַז דורך דעם תשים לפניהם וועט ווערן: יעשה אותם, און אין אַן אופן אַז — וחי בהם[24].

(משיחת ש"פ משפטים תשכ"ב)

---

21) בכלל ההוראה של „עליונים ירדו לתחתונים" היא גם חובת ההתעסקות של בני תורה עם אנשים פשוטים ללמדם ולהדריכם. וראה במדרש (שמו"ר פ"ל, י"ג) ע"פ זה: מלך במשפט יעמיד ארץ . . ואיש תרומות יהרסנה זה חכם שהוא יודע הלכות ומדרשות ואגדות . . עסוק אני במש־נתי איני פנוי. וראה לעיל (בתחילת השיחה) שכל הפירושים שבדברי רז"ל על פסוק אחד שייכים זל"ז.

22) רש"י ר"פ משפטים. והוא מהמכילתא שם.

23) לשון הירושלמי שם.

24) ראה שמו"ר פ"ל, כב. אור תורה להה"מ פ' אחרי.

תרומה

א. אין פרשת תרומה דערציילט די תורה וועגן דעם אויבערשטנס ציווי: מ'זאָל נעמען „זהב וכסף גו'", דרייצן[1] (פופצן)[2] גשמיות'דיקע זאַכן, און פון די זאַכן זאָל מען מאַכן אַ מקדש צום אויבערשטן, „ועשו לי מקדש", און דער אויבערשטער איז מבטיח: „ושכנתי בתוכם", אַז ער וועט רוען אין דעם מקדש וואָס וועט געבויט ווערן פון די אַלע זאַכן.

ניט קוקנדיק אויף דעם וואָס ג־ט־לעכקייט איז ניט באַגרענעצט ח"ו אין מקום, זאָגט אָבער צו דער אויבער־שטער, אַז ער וועט רוען אין דעם אָרט וואו עס וועט זיין דער מקדש, וואָס האָט געמוזט פאַרנעמען אַ שטריינג באַגרעניצטן שטח אין מקום. און ניט נאָר דער בית המקדש וואָס איז שפּע־טער געבויט געוואָרן וואָס איז אַלע־מאָל געווען אויפן זעלבן פּלאַץ — אין ירושלים, און פון דאַמאָלס איז דאָס אויף אַלעמאָל אַזוי, נאָר אויך אין משכן, — וואָס איז מיטגעגאַנגען מיט די אידן אומעטום וואו זיי זיינען בעגאַנגען, ער איז משנה מקומו בעולם — איז די השראת השכינה אַלע מאָל געווען נאָר אין איין אָרט, אין דעם אָרט וואו ס'איז אויפגעשטעלט געוואָרן דער משכן.

לכאורה איז ניט פאַרשטאַנדיק: דער אויבערשטער איז דאָך, כנ"ל, ניט באַ־גרענעצט ח"ו אין מקום, „את השמים ואת הארץ אני מלא"[3], ער איז פול אומעטום, איז פאַרוואָס האָט דער אויבערשטער געהייסן צו מאַכן אַ ספּעציעלן אָרט וואו עס זאָל זיין השראת השכינה?

אמת טאַקע אַז כאָטש „את השמים ואת הארץ אני מלא", קען עס אָבער זיין אין אַן אופן פון העלם, אַז אין וועלט זאָל זיך ניט אָנהערן ג־טלעכ־קייט; און בכדי עס זאָל זיין גילוי השכינה דאַרף מען האָבן עבודה — איז דאָך דאָס אָבער ניט פאַרבונדן מיט אַ באַשטימטן פּלאַץ: אומעטום, וואו נאָר אַ איד דינט דעם אויבערשטן, איז ער ממשיך ג־טלעכקייט[4], האָט מען דאָך לכאורה געקענט די זעלבע עבודות פון משכן ומקדש טאָן אויך אין אַנדערע ערטער, און דורך דעם ממשיך זיין „בכל המקום" דעם „ושׁ־כנתי", ניט בלויז אין איין מקום. פאַרוואָס האָבן די עבודות געדאַרפט געטאָן ווערן דוקא אין משכן ומקדש?

ב. פון די עיקר'דיקע עבודות, אחת העבודות[5], אין משכן ומקדש איז געווען די עבודה פון קרבנות. עבודת הקרבנות טיילט זיך אין צוויי אַלגע־מיינע חלקים (אפילו בביהמ"ק) וסוגים: עבודת הקרבנות בגשמיות, וואָס מען האָט מקריב געווען אַ בהמה אויפן מזבח, און עבודת הקרבנות ברוחניות[6], (וואָס בזמן הזה איז דאָס אין תפלה,

---

1) שהש"ר ד, יג. זח"ב קמח, א. תנחומא תרומה ה. הובא ברש"י ר"פ תרומה. ועוד.

2) בחיי וכלי יקר שמות כה, ג. וראה זח"ב קלה, א.

3) ירמי' כג, כד.

4) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא גו' (שמות כ, כא. אבות פ"ג, מ"ו. וראה ירוש' ברכות פ"ד, ה"ד).

5) ראה ד"ה באתי לגני הש"ת רפ"ב. ד"ה טעמה כי טוב תש"ט פ"ב.

6) ראה לקו"ת ר"פ אחרי. שם פנחס עז, ג.